

AB Sürecinde Türkiye Meyve Dış Ticaret Yapısı ve Gelişimi

M.Göksel AKPINAR¹
mgoksel@akdeniz.edu.tr

Mevlüt GÜL²
mgul@ziraat.sdu.edu.tr

Erdal DAĞISTANLI³

¹Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü-Antalya

²Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü- Isparta

³Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü-Hatay

Özet

Türkiye tarım ürünleri dış ticaret yapısı içerisinde ekonomik öneme sahip temel gruplardan birisi de meyvelerdir. Çalışmada, Türkiye'nin meyve dış ticaret perspektifinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu amaçla, dış ticarete konu olan ve bu yönüyle de ekonomik önemlilik arz eden meyve türleri seçilmiştir. Bu bağlamda bu çalışma ile, Türkiye meyve dış ticaretinin gelişiminin incelenerek ülkemizin dünya meyve dış ticaretindeki konum ve genel seyirinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Tarımsal ürünler içerisinde meyveler, dünya ve Türkiye'nin dış ticaretinde önemli bir konumdadır. İncelenen dönemde dünya meyve dış ticaretinde gerçekleşen artışın paralelinde Türkiye meyve dış ticaretinde de önemli artışlar olmuştur. Türkiye dünyada önemli yaş meyve üreticilerinden birisi olmasına karşın dünya ihracatı içindeki payı düşük kalmaktadır. Özellikle 1990'lı yıllarda ülkemiz yaş meyve ihracatında bir durgunlaşmanın, ithalatında ise yüksek bir artışın olduğu gözlenmektedir. Türkiye'de meyve üretimi miktar itibarıyla önemli olmasına karşın, ihracata konu olan oranı düşüktür. Bu çerçevede ürün bazında gelişmiş ülkelere benzer üretici birlikleri veya konsey birliğine gidilmesi, markalaşma, entegre mücadele yöntemlerinin uygulanmasına gereken önemin verilmesi, üretimi gerçekleştirilen meyve türlerinde ulusal ve uluslararası piyasalarda talebin dikkate alınması, soğuk hava deposundan kontrollü atmosferli sistemlere geçilmesi, paketleme tesisi gibi altyapı yatırımlarının geliştirilmesi üretim ve ihracatın sürdürülebilirliği açısından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Meyve, Ticaret, İhracat, İthalat, Dünya, Türkiye

Development and Structure of Fruit Trade in Turkey during EU Accession Process

Abstract

Fruits are one of the agricultural products that have been gaining importance as export crops during EU accession talks. In the present study, structure of fruit trade and its possible development perspectives have been examined. Export trade statistics for fruit crops have been examined for Turkey and world covering period between 1961 to 2003. During the studied period, increases in fruit trade have been found both for Turkey and thought the world and rate of increase was significant. However, after the 1990s, rate of export increase for fruits has been slowing steadily, and rate of import for fruit crops has increased. While Turkey is an important fresh fruit producer in the world and has great potential to increase its total production of fresh fruits, its share for the fresh fruit trade is not significant. In order to increase fruit export and trade, grower cooperatives and associations should be founded to develop policies, integrated pest management practices should be adopted to reduce input use and pesticides, new crop varieties should be grown which are demanded by internal and external markets, cold storage rooms must be transformed to controlled atmosphere storage rooms, new packaging plants should be established. These measurements are necessary to maintain and increase fruit trade in Turkey.

Keywords: Fruit, Trade, Export, Import, World, Turkey

1. Giriş

Toplumların beslenme yapısı içerisinde önemi artan bir ürün grubu olarak meyvenin, dış ticaret zemininde de önemliliği artmaktadır. Dünya üzerinde meyve üretiminin iklimsel faktörlere bağlı olarak bölgesellik göstermesi beraberinde dış ticareti

zorunlu kılmaktadır. 1950'lerden bugüne dünya meyve dış ticaretinde kantite ve kalite bazında hızlı gelişmeler kaydedilmiştir. Bu süreç üzerinde etkili olan başlıca faktörler ise (Storey, 1969; Samson, 1980); seyahat fırsatlarının iyileşmesiyle insanların egzotik meyveleri tanımaları, daha iyi soğuk hava

depolan ile gelişen ulaşım ağı sayesinde meyvelerin bozulmasının geciktirilmesi ve ulaşım zamanının kısaltılması, işleme metotlarının gelişmesi ile meyvelerin bozulmayacağı formlara dönüştürülmesi, dağıtım sisteminin iyileşmesi, reklam ve bilgi ediniminin hızlanması ile üretim metotları, mekanizasyon ve teknolojik yenilikler üzerine yapılan çalışmaların artması şeklinde belirtilebilir.

Dünya genelinde meyve dış ticaretinde gerek hacim gerekse türler itibariyle gerçekleşen artışlar üzerinde; nüfus ve gelir artışları, ulaşım maliyetlerinin düşmesi, teknolojideki gelişmeler, uluslararası antlaşmaların genişlemesi gibi unsurlar belirleyici rol oynamaktadır. Son 20 yılda kıtalararası ticaret hacminde önemli artışlar söz konusu olmuştur. Bununla birlikte kıta içi-bölgelerarası ticaret önemini sürdürmektedir. Küreselleşme sürecinde dünya ticaretinde önemli değişimler yaşanmış, artan rekabet ortamında ülkeler dış ticaret politikalarını yeniden gözden geçirme ve düzenleme yoluna gitmişlerdir. Bu süreçte, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)' nün etkisiyle dış ticareti kısıtlayan tarife ve kotaların azalma eğiliminde olduğu gözlenmektedir.

Türkiye tarım ürünleri dış ticaret yapısı içerisinde ekonomik öneme sahip temel gruplardan birisi de meyvelerdir. Meyvecilikte sahip olunan üretim potansiyelinin dış ticaret zemininde değerlendirilmesi önemli bir konu olmaktadır. Bu bağlamda bu çalışma ile, Türkiye meyve dış ticaretinin gelişiminin incelenerek ülkemizin dünya meyve dış ticaretindeki konum ve genel seyrinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

2. Materyal ve Metot

Çalışma materyalini, ikincil kaynaklardan elde edilen veriler oluşturmaktadır. Bu çerçevede, FAO'nun istatistikî verilerinin yanısıra konu ile ilgili ulusal ve uluslararası çeşitli yayınlardan da yararlanılmıştır. Çalışmada, Türkiye'nin meyve dış ticaret perspektifinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu amaçla, dış ticarete konu olan ve bu yönüyle de ekonomik önemlilik azeden meyve türleri seçilmiştir. Çalışma kapsamında dünya ve Türkiye meyve dış ticaretinin gelişimi 1961-2003

dönemi serileri ile incelenmiş olup, bu seriler için basit indeksler oluşturularak elde edilen değerler yorumlanmıştır.

3. Bulgular ve Tartışma

3.1. Dünya Meyve Dış Ticareti ve Gelişimi

Günümüzde ülkeler arasındaki ticaretin yaygınlaştırılması için dış ticarete uygulanan engellerin kaldırılması yönünde çalışmalar giderek ön plana çıkmakta ve bu çerçevede tarım ürünleri ticareti de kapsam içine alınmaktadır. 1961-2003 döneminde dünya toplam dış ticaret, tarımsal dış ticareti ile meyve-sebze dış ticaretindeki gelişmeye bakıldığında hızlı bir artışın olduğu göze çarpmaktadır. Nitekim 1961-1965 yılları ortalamasına göre 155.1 milyar dolar olan dünya toplam ihracatı dönem sonunda 43 kat artış göstererek 6.7 trilyon dolara yükselmiştir. Aynı şekilde 39.71 milyar dolar olan dünya tarımsal ihracatı 2001-2003 yılında 12.5 kat artarak 484.14 milyar dolara yükselmiştir. Dünya meyve-sebze ihracatı da tarımsal ihracata paralel olarak incelenen dönemde 19 kat artışla 78 milyar dolara yükselmiştir. Aynı dönemlerde dünya meyve ihracatı da 156 kat artış göstererek 48.2 milyar dolara ulaşmıştır (Çizelge 1). Dünya toplam ihracatının, tarımsal ihracattan daha yüksek bir oranda artış gösterdiği, meyve-sebze ihracatındaki artışın ise, tarımsal ihracatındaki artıştan daha fazla oranda gerçekleştiği gözlenmektedir. Söz konusu dönemde tarımsal ihracat ve ithalatın toplam ihracat ve ithalat içindeki payında oldukça önemli gerilemeler söz konusudur. Nitekim 1961-65 döneminde tarımsal ihracatın toplam ihracat içindeki payı yaklaşık %24 iken dönem sonunda yaklaşık %7 rakamına gerilemiştir. Ele alınan dönemde meyve-sebze ve meyve ihracat ve ithalatın toplam tarımsal ihracat ve ithalat içindeki payında ise artış gözlenmiştir. Meyve-sebze ihracatı tarımsal ihracatın %16.99'unu, meyve ihracatı ise %9.35'ini oluşturmaktadır. Meyve-sebze ihracatı içerisinde meyve grubunun payında ise bir gerileme yaşanmış, 2001-03 döneminde bu oran %55.05 seviyesinde gerçekleşmiştir (Çizelge 1). Ele alınan göstergelerdeki yıllık büyüme oranları değerlendirildiğinde; toplam ticaretin 1961-2003 döneminde yıllık %10, tarımsal ticaretin %6.7,

meyve-sebze ticaretinin %7.9, meyve ticaretinin ise %7.5 yıllık büyüme gösterdiği anlaşılmaktadır.

Çizelge 1. Dünya Tarım ve Meyve Dış Ticaretindeki Gelişmeler (1,000,000 \$)

Yıllar	Toplam Dış Ticaret		Tarımsal Dış Ticaret		Meyve-Sebze Dış Ticareti		Meyve Dış Ticareti	
	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat
1961-65	155,119	160,384	36,752	39,709	4,100	4,785	2,581	3,090
1971-75	614,953	619,282	92,520	99,999	10,476	12,209	6,113	7,285
1981-85	1,913,046	1,965,893	217,331	239,014	26,630	31,435	14,950	17,945
1991-95	4,078,629	4,156,861	371,848	393,404	59,844	67,901	32,836	38,609
1996-00	5,680,328	5,760,050	438,480	457,123	70,351	77,406	39,592	44,511
2001-03	6,677,561	6,839,423	459,492	484,140	78,060	85,163	42,971	48,181
İndeks (1961-1965 = 100)								
1971-75	396.44	386.13	251.75	251.83	255.48	255.17	236.81	235.77
1981-85	1233.27	1225.74	591.35	601.91	649.43	657.00	579.15	580.76
1991-95	2629.35	2591.82	1011.79	990.70	1459.45	1419.15	1272.02	1249.51
2001-03	4304.79	4264.41	1250.27	1219.20	1903.68	1779.92	1664.63	1559.30
Yıllık artış hızları (%)								
1961-03	10.00	10.00	6.69	6.63	7.91	7.77	7.49	7.37
	Tarımsal ihr/ Toplam ihr.	Tarımsal ith/ Toplam ith.	Mey.seb.ihr /Tarım. ihr.	Mey.seb.ith/ Tarım. ith.	Mey. ihr/ Mey.seb.ihr.	Mey. ith/ Mey.seb.ith.	Mey. ihr. /Tarım.ihr.	Mey. ith/ Tarım. ith.
Oran (%)								
1961-65	23.69	24.76	11.16	12.05	62.95	64.58	7.02	7.78
1971-75	15.05	16.15	11.32	12.21	58.35	59.67	6.61	7.29
1981-85	11.36	12.16	12.25	13.15	56.14	57.09	6.88	7.51
1991-95	9.12	9.46	16.09	17.26	54.87	56.86	8.83	9.81
2001-03	6.88	7.08	16.99	17.59	55.05	56.57	9.35	9.95

İndeks: 1961-1965 yılı baz alınmıştır (100);

Kaynak: Hesaplamalarda FAO verilerinden yararlanılmıştır.

Dünya meyve ihracatı toplam meyve-sebze ihracatının %55.05'ini oluşturmakla birlikte ele alınan dönemde meyve ihracatında yaşanan büyümenin sebze ihracatının altında kaldığı söylenebilir. Dünya yaş meyve üretiminde olduğu gibi dış ticaretinde de önemli ürünler muz, elma, üzüm ve portakaldır.

Çizelge 2. Dünyada Bazı Meyvelerin İhracatlarındaki Gelişmeler (1,000 \$)

Meyveler	1961-1965		1981-1985	2001-2003		İndeks
	Değer	Oran (%)	Değer	Değer	Oran (%)	
Meyve	2,581,441	100.00	14,950,436	42,971,451	100.00	1,665
Muz	353,220	13.68	1,513,974	4,426,251	10.30	1,253
Elma	239,342	9.27	1,269,806	2,906,716	6.76	1,214
Elma suyu	928	0.04	79,333	553,428	1.29	59,624
Elma suyu kons.	286	0.01	144,288	515,859	1.20	180,370
Üzüm	128,879	4.99	722,247	2,773,959	6.46	2,152
Portakal	361,195	13.99	1,291,911	2,132,073	4.96	590
Portakal suyu kons.	25,611	0.99	1,022,481	1,509,012	3.51	5,892
Portakal suyu	25,964	1.01	242,530	1,436,792	3.34	5,534
Mandarin	51,320	1.99	447,499	1,613,067	3.75	3,143
Şeftali-nektarın	56,869	2.20	346,924	1,067,671	2.48	1,877
Armut	62,737	2.43	305,194	1,030,461	2.40	1,643
Badem	9,617	0.37	34,579	165,291	0.38	1,719
Badem (içi)	84,888	3.29	366,566	1,012,434	2.36	1,193
Çilek	17,332	0.67	210,992	825,318	1.92	4,762
Limon-lime	73,227	2.84	387,787	818,874	1.91	1,118
Antepfıstığı	8,286	0.32	63,337	756,722	1.76	9,133
Fındık	7,958	0.31	27,702	45,275	0.11	569
Fındık (içi)	69,528	2.69	372,563	562,756	1.31	809
Alıntop	30,956	1.20	288,999	482,525	1.12	1,559
Kiraz	11,711	0.45	77,873	405,416	0.94	3,462
Erik	17,252	0.67	90,012	372,595	0.87	2,160

Meyveler	1961-1965		1981-1985	2001-2003		
	Değer	Oran (%)	Değer	Değer	Oran (%)	İndeks
Ceviz	21,794	0.84	113,762	175,646	0.41	806
Ceviz (içi)	6,261	0.24	43,003	298,942	0.70	4,775
Erik (kurutulmuş)	31,688	1.23	141,052	273,411	0.64	863
Kestane	11,079	0.43	100,169	212,591	0.49	1,919
Kayısı	11,042	0.43	48,228	179,633	0.42	1,627
Kayısı (kurutulmuş)	3,665	0.14	36,354	158,770	0.37	4,332
İncir	149	0.01	2,608	29,188	0.07	19,589
İncir (kurutulmuş)	12,803	0.50	47,942	118,021	0.27	922
Keçiboynuzu	8,186	0.32	30,877	55,495	0.13	678
Vişne	1,372	0.05	5,854	35,396	0.08	2,579
Ayva	182	0.01	1,168	8,891	0.02	4,874
Diğer taze meyve ve türevleri	836,116	32.39	5,072,823	16,012,971	37.26	1,915
A	62.95	0.00	56.14	55.05		87

İndeks: 1961-1965 yılı baz alınmıştır (100);

Oran (%): 2001-2003 dönemi içerisindeki payı

Kaynak: FAO, 2005

A: Meyve ihracat toplamının meyve-sebze ihracatı içindeki payı (%)

Çalışma kapsamında dünya taze meyve ihracat miktarlarının üretim miktarlarına oranlarındaki değişim de incelenmiştir. Buna göre dış ticarete konu olan taze meyvelerin başında keçiboynuzu, antepfıstığı, muz, altıntop-pomelo, çilek, limon-lime, mandarin, armut, kestane, elma ve kiraz gelmektedir. Çizelgeden de görülebileceği üzere keçiboynuzu ve antepfıstığı üretiminin yarıya yakın bir kısmı dış ticaret konu olmakta, yarısı da üretildiği ülkelerde değerlendirilmektedir. Dünyada üretilen toplam meyvelerin ise yaklaşık %13'ü dış ticarete konu olmaktadır (Çizelge 3).

Dünya meyve-sebze ihracatında olduğu gibi AB'de dünya meyve-sebze ithalatının yarısını tek

başına gerçekleştirmektedir. Birlik net meyve-sebze ithalatçısı konumundadır. Birlikte önemli meyve-sebze ithalatçısı ülkeler; Almanya, İngiltere, Fransa, Hollanda, Belçika ve İtalya'dır.

Ülke grupları itibariyle dünya meyve-sebze ithalatı ele alındığında ABD, Almanya, İngiltere, Fransa ve Japonya'nın ilk sıralarda olduğu göze çarpmaktadır. Bu ülkeler 2001-2003 dönemi verileri ile dünya meyve-sebze ithalatının yaklaşık yarısını (%47.64'ünü) gerçekleştirmişlerdir. Ayrıca bu ülkelerin meyve-sebze ithalatları gelişme eğilimindedir.

Çizelge 3. Dünyada Bazı Meyvelerin İhracatlarının Üretime Oranındaki Gelişmeler (%)

Meyveler	1961-1965	1971-1975	1981-1985	1991-1995	1996-2000	2001-2003
Keçiboynuzu	20.68	21.36	33.26	23.97	26.54	44.96
Antepfıstığı	34.45	25.35	7.26	38.18	30.70	40.91
Muz	18.26	20.66	17.99	22.20	23.35	21.82
Altıntop ve pomelo	12.35	16.60	21.55	22.36	21.38	20.98
Çilek	5.33	10.35	7.66	13.99	15.30	15.86
Limon ve lime	18.96	18.04	16.34	14.01	14.48	14.72
Mandarin	8.48	9.80	12.48	12.75	13.52	12.27
Armut	6.95	7.73	7.18	10.89	10.48	10.39
Kestane	7.29	10.48	17.41	14.45	11.89	10.06
Elma	8.36	9.41	9.12	9.81	9.06	9.96
Kiraz	3.06	4.48	4.71	6.55	7.19	8.47
Şeftali ve nektarin	6.16	7.39	7.65	8.36	8.28	8.44
Portakal	17.53	14.16	9.99	8.10	7.12	8.02
Ceviz	7.69	7.77	9.15	6.96	7.27	7.36
Kayısı	5.22	4.31	4.57	5.90	7.00	6.83
Badem	3.64	3.12	1.51	3.06	2.99	5.05
Erik	2.70	2.67	2.88	4.51	4.58	4.87
Üzüm	1.56	1.58	1.88	3.34	3.99	4.64
Fındık	6.88	4.94	4.18	2.19	2.86	4.02
Vişne	1.15	1.68	1.27	2.97	5.58	3.98
Ayva	0.68	1.07	1.25	2.58	2.38	3.67
İncir	0.07	0.10	0.35	0.94	1.23	1.97
Toplam meyve	8.13	9.35	9.11	11.47	12.09	12.92

Çizelge 4'de ise seçilen meyvelerin ithalat değerleri verilmiştir. Buna göre dünya meyve ithalatı toplam meyve-sebze ithalatının %56.51'ini oluşturmakta ve söz konusu dönemde meyve ithalatında yaşanan büyümenin sebze ithalatının altında kaldığı görülmektedir. Dünya meyve ithalatı dönem başında 3.1 milyar dolar civarında iken 15.59 kat artış göstererek 2001-2003 döneminde 48.2

milyar dolara yükselmiştir. Dünya meyve ithalatında önemli ürünler muz, elma, üzüm ve portakaldır. Ele alınan dönemde Çizelge 4'den da görüleceği üzere değerlendirme konusu meyvelerin ithalat değerlerinde oldukça önemli miktarlarda artış yaşanmıştır. Bununla birlikte işlemeye konu olan meyve türlerindeki artış oranı taze meyvelerin üstünde gerçekleşmiştir.

Çizelge 4. Dünyada Bazı Meyvelerin İthalatındaki Gelişmeler (1.000 \$)

Meyveler	1961-1965		1971-1975	1981-1985	1991-1995	2001-2003		
	Değer	Oran (%)	Değer	Değer	Değer	Değer	Oran (%)	İndeks
Meyve-Sebze	4,784,668		12,208,826	31,435,070	67,901,475	85,163,387		1,780
Meyve	3,089,893	100.00	7,285,057	17,944,877	38,608,653	48,180,708	100.00	1,559
Muz	489,927	15.86	1,034,909	2,376,107	5,757,738	6,225,691	12.92	1,271
Elma	292,248	9.46	715,565	1,592,031	2,839,155	3,218,178	6.68	1,101
Elma suyu kons.	84	0.00	18,266	85,993	571,020	625,407	1.30	741,003
Elma suyu	58	0.00	5,458	149,561	414,005	466,556	0.97	798,897
Üzüm	162,109	5.25	307,540	851,030	2,057,490	3,217,602	6.68	1,985
Portakal	457,268	14.80	836,598	1,643,597	2,261,817	2,446,578	5.08	535
Portakal suyu	37,440	1.21	159,688	671,472	1,895,196	2,230,650	4.63	5,958
Portakal su kons.	22,888	0.74	52,607	607,879	661,721	764,298	1.59	3,339
Mandarin	59,469	1.92	183,918	458,585	1,385,815	1,692,845	3.51	2,847
Armut	77,320	2.50	166,978	351,245	939,919	1,168,727	2.43	1,512
Şeftali-nektarin	63,440	2.05	179,594	394,322	917,709	1,116,538	2.32	1,760
Limon-lime	86,744	2.81	258,338	463,422	694,659	939,495	1.95	1,083
Çilek	20,215	0.65	114,553	240,155	720,426	865,489	1.80	4,281
Antepfıstığı	9,820	0.32	31,507	73,280	522,201	729,419	1.51	7,428
Altıntop	37,622	1.22	160,627	361,027	702,876	664,642	1.38	1,767
Kiraz	12,906	0.42	38,815	83,844	271,203	460,588	0.96	3,569
Erik	15,644	0.51	40,899	97,473	297,115	433,593	0.90	2,772
Erik (kurutulmuş)	29,890	0.97	51,978	125,303	213,509	256,825	0.53	859
Kestane	10,187	0.33	33,464	73,547	156,163	214,243	0.44	2,103
Kayısı	12,502	0.40	24,431	56,696	159,588	186,487	0.39	1,492
Kayısı (kurut.)	3,842	0.12	8,174	48,531	112,200	162,953	0.34	4,242
Ceviz	16,461	0.53	39,200	97,022	136,997	145,727	0.30	885
Ceviz (içi)	8,424	0.27	16,680	51,988	180,131	291,912	0.61	3,465
Badem	14,487	0.47	21,840	38,074	71,232	102,633	0.21	708
Badem (içi)	79,126	2.56	184,364	424,536	851,880	1,017,652	2.11	1,286
Keçiboynuzu	8,176	0.26	9,459	21,396	37,019	46,213	0.10	565
Fındık	15,074	0.49	21,116	25,321	29,826	45,695	0.09	303
Fındık (içi)	60,346	1.95	160,225	390,111	591,540	602,177	1.25	998
İncir	74	0.002	587	4,580	22,509	40,815	0.08	55,305
İncir (kurutulmuş)	11,607	0.38	22,453	50,582	101,952	117,805	0.24	1,015
Vişne	21	0.001	432	349	17,483	29,540	0.06	139,338
Ayva	51	0.002	388	1,232	8,078	9,890	0.02	19,545
Diğ. ta.mey. ve türev.	974,424	31.54	2,384,405	6,034,584	13,008,480	17,643,846	36.62	1,811
A	64.58		59.96	57.09	56.84	56.51		88

İndeks: 1961-1965 yılı baz alınmıştır (100);
ithalatı içindeki payı (%)

Oran (%) 2001-2003 dönemi içersindeki payı

Kaynak: FAO, 2005 A: Meyve ithalat toplamının meyve-sebze

3.2. Türkiye Meyve Ticareti ve Gelişimi

İncelenen dönemde Türkiye toplam, tarımsal, meyve-sebze ve meyve dış ticaretinde de dünyadaki gelişmelere paralel olarak hızlı bir artış yaşanmıştır. Türkiye meyve-sebze ihracatındaki artış, tarımsal ihracatındaki artıştan daha fazla gerçekleşmiştir. Bununla birlikte toplam dış ticaretindeki artışın altında kalmıştır (Çizelge 5).

Ele alınan dönemde Türkiye tarımsal ithalatında ve meyve-sebze ithalatında da artış yaşanmış ve meyve-sebze ithalatındaki artış, tarımsal ithalatındaki artıştan daha fazla oranda gerçekleşmiştir. Nitekim incelenen dönemde meyve-sebze ihracatı 22.69 kat artarken, tarımsal ihracat 11.67 kat artmıştır. Aynı durum ithalat içinde söz konudur. Ele alınan dönemde meyve-sebze ithalatı

1258.7 kat artarken, tarımsal ithalat 35.1 kat artmıştır.

Türkiye'nin dünya ticaretine katkısı değerlendirildiğinde; ele alınan dönemler itibariyle dünya toplam ihracat ve ithalatındaki paylarında artış yaşanmıştır. Bu gelişmeleri meyve-sebze üretiminde yaşanan artış yanında, 1980 sonrası ülkede uygulanan ihracata dayalı ve dış ticarete serbestleşme politikalarına bağlanabilir.

2001-2003 dönemi itibariyle Türkiye'nin toplam dünya ihracatı içindeki payı %0.57, ithalatı içindeki payı ise %0.79'dur. Türkiye'nin dünya tarımsal ürün ihracatındaki payı %0.9 ve tarımsal ithalat içindeki payı ise %0.67'dir. İncelenen dönemler itibariyle Türkiye'nin dünya tarımsal ihracatı içindeki payının durağanlaştığı, buna karşın tarımsal ithalat içerisindeki payının artış gösterdiği görülmektedir. Bu durum meyve sebze ve meyve

ihracatı ile ithalatı içinde söz konusudur. Nitekim 2001-2003 dönemi verileri ile Türkiye'nin dünya meyve-sebze ihracatındaki payı %2.83, meyve ihracatındaki payı ise %3.63'tür. Meyve-sebze ve meyve ithalatı içerisindeki payları ise ele alınan dönemde artış göstererek son dönemde sırasıyla %0.15 ve %0.14 olarak gerçekleştirmiştir (Çizelge 5). Tarımsal ürünler Türkiye'nin dış ticaretinde önemli bir konuma sahip olup dünyada yaşanan gelişmelere paralel olarak gerilemiştir. Meyve-sebze ile meyve ihracatının tarımsal ihracat içindeki payında incelenen periyotta önemli gelişmeler yaşanmış, meyve-sebze ihracatının tarımsal ihracat içindeki oranı 1961-65 yılları ortalamasında %27.48 iken, 2001-2003 döneminde hızlı bir artış göstermiş ve %53.4'e yükselmiştir. Yaşanan gelişmeler meyve ihracat ve ithalatı içinde söz konusudur (Çizelge 5).

Çizelge 5. Türkiye Tarım ve Meyve Dış Ticaretindeki Gelişmeler (1.000 \$)

Yıllar	Toplam Dış Ticaret		Tarımsal Dış Ticaret		Meyve-Sebze Dış Ticareti		Meyve Dış Ticareti	
	Ihracat	İthalat	Ihracat	İthalat	Ihracat	İthalat	Ihracat	İthalat
1961-65	394,107	588,177	354,050	91,915	97,280	102	91,093	17
1971-75	1,162,382	2,667,145	813,754	214,796	277,523	784	241,020	128
1981-85	6,253,670	9,822,265	2,430,188	484,403	953,387	4,341	635,826	910
1991-95	16,678,951	26,465,106	3,827,009	2,206,805	1,834,285	67,447	1,223,423	38,565
2001-03	38,090,400	53,895,700	4,133,669	3,223,593	2,207,301	128,895	1,559,240	67,099
İndeks (1961-1965 = 100)								
1971-75	294.94	453.46	229.84	233.69	285.28	765.23	264.59	768.67
1981-85	1586.80	1669.95	686.40	527.01	980.04	4239.26	698.00	5484.34
1991-95	4232.09	4499.51	1080.92	2400.91	1885.57	65866.21	1343.05	232316.87
2001-03	9665.00	9163.17	1167.54	3507.13	2269.01	125873.70	1711.71	404208.84
Türkiye'nin Dünya Dış Ticaretindeki Yeri (%)								
1961-65	0.25	0.37	0.96	0.23	2.37	0.00	3.53	0.00
1971-75	0.19	0.43	0.88	0.21	2.65	0.01	3.94	0.00
1981-85	0.33	0.50	1.12	0.20	3.58	0.01	4.25	0.01
1991-95	0.41	0.64	1.03	0.56	3.07	0.10	3.73	0.10
2001-03	0.57	0.79	0.90	0.67	2.83	0.15	3.63	0.14
Yıllık artış hızları (%)								
1961-03	12.09	12.08	6.63	8.87	8.30	19.46	7.56	20.15
	Tarım. ihr/ Toplam ihr	Tarım. ith/ Toplam ith.	Mey seb. ihr./Tarım. ihr	Mey seb. ith./Tarım. ith	Mey. ihr/ Mey.seb. ihr.	Mey. ith/ Mey.seb.ith.	Mey. ihr. /Tarım.ihr.	Mey. ith/ Tarım. ith.
Oran (%)								
1961-65	89.84	15.63	27.48	0.11	93.64	16.21	25.73	0.02
1971-75	70.01	8.05	34.10	0.36	86.85	16.28	29.62	0.06
1981-85	38.86	4.93	39.23	0.90	66.69	20.97	26.16	0.19
1991-95	22.95	8.34	47.93	3.06	66.70	57.18	31.97	1.75
2001-03	10.85	5.98	53.40	4.00	70.64	52.06	37.72	2.08

İndeks: 1961-1965 yılı baz alınmıştır (100);

Kaynak: FAO, 2005

Çizelge 6'da ise Türkiye meyve türlerine göre ihracat değerleri dönemler itibariyle verilmiştir. Çizelgeden de görülebileceği üzere Türkiye meyve ihracatında önemli ürünler fındık (içi), kayısı (kurutulmuş), limon, mandarin, portakal ve üzumdür. Türkiye dünyanın üretiminde olduğu gibi dış ticaretinde de en büyük fındık ihracatçısıdır.

Ülkemizden 60'ın üzerinde ülkeye meyve-sebze ihracatı gerçekleştirilmektedir. Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleri, özellikle Rusya Federasyonu, Ukrayna Türkiye'nin yeni ve gelişen pazarları görünümündedir. Almanya, Suudi Arabistan, Romanya, Avusturya, İngiltere, Hollanda ve Belçika geleneksel pazarlarımızdır (Koç, 2002).

Türkiye yaş meyve üretimi açısından dünyanın önemli üretici ülkelerinden birisi olmakla birlikte, bu potansiyelini iyi değerlendiremediği söylenebilir. Bu amaçla Çizelge 6 hazırlanmış ve ilgili Çizelgede değerlendirme konusu olan taze meyvelerin Türkiye ihracat miktarlarının üretim miktarlarına oranı verilmiştir. Buna göre dış ticarete konu olan taze meyvelerin başında altıntop, keçiboynuzu, limon, mandarin, kestane, portakal ve kiraz gelmektedir. Çizelgeden de görülebileceği üzere altıntop

üretiminin yarısından fazlası ihracata konu olmaktadır. Bu oran keçiboynuzu, fındık ve limon için yaklaşık %40'tır. Türkiye'de üretilen toplam meyvelerin ise dünya rakamına yakın olarak %13.56'sı ihracata konu olmaktadır.

Ihracatta karşılaşılan sorunlara ve yetersizliklere neden olan faktörlerin başında üretici ve ihracatçıyı bütünleştiren pazarlamaya yönelik bir örgütlenmenin başarısız olması gelmektedir. Nitekim Öztürk ve ark (2003) tarafından gerçekleştirilen araştırma sonuçlarında bu durum gözlenmektedir. Çalışmada yaş meyve-sebze dış ticareti yapan firmaların faaliyet sürelerinin azlığı (ortalama 12 yıl) ve yalnızca ihracatçı (%55) olanlarının ağırlıkta olduğu belirlenmiştir. Üretici-ihracatçı-ithalatçı firmaların oranı %27'dir. Ayrıca kalite kontrol birimleri sınırlıdır (%24'ü). Yaş meyve-sebze ihracatında mevcut pazarları koruyabilmek, yeni pazarlara açılabilme, sürdürülebilir bir ihracat artışına erişebilme için, üreticiler, ihracatçılar ve ilgili tüm taraflar arasında koordinasyon ve işbirliğinin sağlanması gerekmektedir (Öztürk ve ark., 2003).

Çizelge 6. Türkiye'de Bazı Meyvelerin İhracatlarındaki Gelişmeler (1,000 \$)

Meyveler	1961-65		1971-75	1981-85	1991-95	1996-00	2001-03		
	Değer	Oran	Değer	Değer	Değer	Değer	Değer	Oran	İndeks
Meyve	91,093	100.00	241,020	635,826	1,223,423	1,550,418	1,559,240	100.00	1,712
Fındık	0	0.00	0	9,228	1,290	1,047	3,428	0.22	37
Fındık (içi)	52,424	57.55	130,774	260,499	446,350	490,349	418,773	26.86	799
Kayısı	1,136	1.25	8	903	360	1,244	4,912	0.32	432
Kayısı (kurutulmuş)	1,238	1.36	3,891	28,854	83,815	114,685	116,868	7.50	9,442
Limon	1,083	1.19	15,931	43,337	55,310	63,713	75,715	4.86	6,989
Mandarin	0	0.00	1,520	16,985	40,317	52,259	73,053	4.69	4,807
Portakal	5,911	6.49	14,324	32,001	64,516	68,012	71,599	4.59	1,211
Portakal suyu	0	0.00	0	168	11,873	26,474	58,307	3.74	34,748
Üzüm	1,221	1.34	4,375	15,419	24,646	33,752	50,052	3.21	4,100
Şeftali nektarin	652	0.72	1,445	4,107	10,617	22,180	38,637	2.48	5,928
Kestane	97	0.11	703	3,376	12,545	20,631	25,937	1.66	26,684
Antepfıstığı	0	0.00	1,098	32,656	18,950	17,053	7,768	0.50	708
İncir	0	0.00	0	0	34,363	36,884	25,648	1.64	75
İncir (kurutulmuş)	0	0.00	0	0	1,026	9,375	3,190	0.20	311
Elma	0	0.00	15	2,565	3,942	2,529	12,977	0.83	87,680
Elma suyu konsantre	208	0.23	688	3,945	5,263	7,826	10,919	0.70	5,254
Elma suyu	3,579	3.93	6,816	15,103	4,249	6,183	10,529	0.68	294
Kiraz	0	0.00	1	805	4,723	5,096	7,995	0.51	993
Armut	4	0.00	0	1,074	2,605	3,667	5,421	0.35	123,205
Enk	30	0.03	10	2,997	2,672	1,905	3,655	0.23	12,349
Erik (kurutulmuş)	0	0.00	0	75	607	759	828	0.05	1,110
Ayva	0	0.00	14	491	1,973	1,620	3,643	0.23	26,401
Keçiboynuzu	624	0.69	2,488	1,807	3,280	3,179	2,976	0.19	477
Altıntop	0	0.00	0	18	398	464	1,531	0.10	8,506

Meyveler	1961-65		1971-75	1981-85	1991-95	1996-00	2001-03		
	Değer	Oran	Değer	Değer	Değer	Değer	Değer	Oran	İndeks
Vişne	1,001	1.10	1,706	2,201	79	493	44	0.00	4
Çilek	0	0.00	0	432	778	881	1,092	0.07	253
Muz	1,720	1.89	3,089	4,538	45	58	23	0.00	1
Badem	0	0.00	0	2,093	2,303	1,071	909	0.06	43
Badem (içi)	13	0.01	6	0	4	0	481	0.03	3,760
Ceviz	1	0.00	0	178	102	1,558	88	0.01	6,310
Ceviz (içi)	0	0.00	0	26	20	41	74	0.00	279
Diğer taze meyve ve türevleri	20,151	22.12	52,119	159,171	385,692	556,474	525,596	33.71	2,608
A	94	95	87	66	66	71	71		76

Kaynak: FAO, 2005 Oran (%): Meyve ihracatı içindeki payları A(%): Meyve ihracat toplamının meyve-sebze ihracatı içindeki payı İndeks: 1961-65 = 100; Fındık, ceviz, ceviz (içi), badem, çilek, enk (kurutulmuş), altıntop, portakal suyu için 1981-85 = 100

Çalışma kapsamında dünya meyve ihracat miktarlarının üretim miktarlarına oranlarındaki değişim de incelenmiştir. Buna göre dünya meyve dış ticaretine konu olan başlıca önemli meyveler; kayısı, incir, altıntop, keçiyoynuzu, fındık, limon

ve mandarindir. Söz konusu meyvelerin önemli bir bölümü ihracata konu olmaktadır. Dünyada üretilen toplam meyvelerin ise yaklaşık ortalama %13'ü dış ticarete konu olmaktadır (Çizelge 7).

Çizelge 7. Türkiye'de Bazı Meyvelerin İhracat Miktarlarının Üretime Oranlarındaki Gelişmeler (%)

Meyveler	1961-65	1971-75	1981-85	1991-95	1996-00	2001-03
Kayısı (kurutulmuş)	10.39	12.93	28.03	54.36	64.52	90.27
İncir (kurutulmuş)	58.53	67.88	71.78	60.14	71.73	76.37
Altıntop	33.26	52.71	69.12	67.22	60.59	67.69
Keçiyoynuzu	52.89	48.49	56.67	64.85	42.80	42.40
Fındık	75.73	60.71	61.74	54.68	40.90	41.61
Limon	13.16	36.45	41.20	30.88	30.97	37.12
Mandarin	0.00	7.65	26.03	23.78	26.80	35.89
Erik (kurutulmuş)	0.00	0.00	7.77	24.75	26.82	26.04
Kestane	4.23	4.04	10.81	6.95	11.60	18.56
Portakal	4.44	6.60	8.10	8.13	8.73	12.65
Kiraz	0.00	0.00	0.30	5.19	7.30	10.57
Antepfıstığı	51.15	29.42	12.79	2.38	2.34	7.75
Şeftali ve nektarin	0.00	0.10	2.40	2.68	1.71	6.94
Ayva	0.00	0.13	2.33	4.67	3.20	5.94
Armut	0.06	0.00	0.69	1.32	2.09	3.15
İncir	0.00	0.00	0.54	1.56	1.62	2.85
Erik	0.26	0.03	4.20	3.05	1.28	2.72
Üzüm	0.19	0.27	0.37	0.58	1.28	2.45
Kayısı	1.77	0.01	0.84	0.15	0.34	1.35
Badem	3.77	3.08	2.80	0.97	1.21	1.33
Elma	0.00	0.33	5.71	2.23	1.31	0.77
Vişne	0.11	0.04	0.00	0.00	0.00	0.63
Ceviz	2.83	1.87	2.51	0.64	0.33	0.38
Çilek	0.02	0.00	1.12	0.17	3.26	0.06
Muz	0.00	0.00	0.05	0.08	0.29	0.04
Meyveler toplamı	3.92	5.38	7.99	9.26	10.43	13.56

Kaynak : FAO verilerinden yararlanılmıştır.

Meyve ithalatın 1990'lı yıllara kadar gelişimi incelendiğinde, ithal ikameci politika terk edilmesine ve dışa açık bir dış ticaret politikası

uygulanmasına rağmen, ithalat oldukça düşük düzeyde artmıştır. Yaşanan politika değişimleri ve 1990'lı yıllarda Türkiye'nin ithalat politikasının

belirlenmesinde uluslar arası (küresel ve bölgesel gelişmeler; Dünya Ticaret Örgütü Anlaşması yükümlülükleri ve AB ile gümrük birliği anlaşması) faktörlerin rolünün artması ithalatımızda hızlı bir artış eğilimi göstermiştir. 1990'lı yıllardan önce Türkiye meyve ithalatında, ülkede yetiştiricilik imkanı kısıtlı olan veya yetiştiriciliği mümkün olmayan meyveler (muz, hurma, kivi, avokado, ananas gibi tropikal meyveler ve türevleri) söz konusu iken 1990'lı yıllar ile birlikte farklı meyve çeşitleri ithalatı artış trendi göstermiştir. İthalatta yaşanan artış eğiliminde yukarıda belirtilen politikalar yanında, ekonomik gelişmelerin de (milli gelir ve kişi başına düşen gelirdeki artışlar) etkili olduğu bir gerçektir. Nitekim, ithal mallara yönelik talepler sonuç itibarıyla gelire bağlı olmaktadır.

Türkiye yaş meyve ithalatının yapısı; muz, kivi gibi ülkemizde yetiştiricilik imkanı kısıtlı olan veya yetiştiriciliği mümkün olmayan meyvelerin ithalatı; Dahilde İşleme Rejimi kapsamında gıda işleme sanayinin ihtiyaç duyduğu çeşitlerin temini amacıyla ithalatı (portakal suyu, elma gibi); zaman zaman da

re-export yapmak amacıyla yaş meyve-sebze ithalatı şeklinde gerçekleşmektedir [9].

Çizelge 8'den de izlenebileceği üzere dönemler itibarıyla en fazla meyve ithalatının muzda olduğu anlaşılmaktadır. Muzun toplam meyve ithalat değeri içindeki payı ise %38.98'dir. Muz meyve türünde net ithalatçı olduğumuz bir gerçektir. Bununla birlikte 2000'li yıllarda, badem ve ceviz meyve türlerinde net ithalatçı konumuna gelmemiz düşündürücüdür. Dönemler itibarıyla de meyve-sebze ithalatı içinde meyveciliğin payının arttığı gözlenmektedir.

3.3. Dünya Meyve Dış Ticaretinde Türkiye Perspektifi

Dünyada meyve ticaretinde; ABD, İtalya, İspanya, Fransa ve Türkiye'nin önemli ülkeler arasında olduğu görülmektedir. Türkiye dünya üzerinde bulunduğu konum, ekolojik yapısı itibarıyla meyve üretiminde kendine yeterli ve net ihracatçı ülkelere birisidir.

Çizelge 8. Türkiye'de Bazı Meyvelerin İthalatındaki Gelişmeler (1,000 \$)

Meyveler	1961-65	1971-75	1981-85	1986-90	1991-95	1996-00	2001-03		
	Değer	Değer	Değer	Değer	Değer	Değer	Değer	Oran (%)	İndeks
Meyve	17	128	910	6,713	38,565	72,900	67,099	100.00	404,209
Muz	0	0	9	3,994	27,823	47,327	26,154	38.98	655
Ceviz	0	0	12	46	19	764	1,318	1.96	2,841
Ceviz (içi)	0	0	0	0	71	676	6,381	9.51	9,038
Portakal	0	0	126	712	1,394	822	3,682	5.49	517
Portakal suyu kons.	0	0	1	31	606	882	1,036	1.54	3,365
Portakal suyu	0	0	9	34	1,185	1,824	2,548	3.80	7,449
Fındık (içi)	0	0	0	0	7	803	3,094	4.61	44,205
Hurma	1	110	83	542	517	1,187	2,161	3.22	399
İncir (kurutulmuş)	0	0	0	0	95	1,249	2,097	3.12	2,216
Badem	0	0	13	0	14	120	339	0.50	2,454
Badem (içi)	0	0	38	168	471	513	1,780	2.65	1,062
Kavısı (kurutulmuş)	0	0	0	2	15	1,418	1,457	2.17	80,944
Elma	0	0	0	0	1,523	1,207	1,065	1.59	266,167
Kıvı	0	0	0	0	0	909	965	1.44	106
Alıntop	0	0	0	2	48	65	964	1.44	53,574
Limon	0	0	4	139	281	227	481	0.72	345
Keçiboynuzu	0	0	0	48	43	78	455	0.68	949
Antepfıstığı	0	0	0	20	253	953	345	0.51	1,690
Erik (kurutulmuş)	0	0	0	0	1	71	165	0.25	13,750
Üzüm	0	0	0	5	12	200	75	0.11	1,638
Diğer taze meyve türv.	16	18	616	969	4,187	11,607	10,537	15.70	1,087
A	15	17	23	57	57	51	51		349

Kaynak: FAO, 2005 Oran (%): Meyve ithalatı içindeki

A(%): Meyve ithalat toplamının meyve-sebze ithalatı içindeki pay

Çizelge 9'da önemli meyvelerin ihracatçı ve ithalatçı ülke sayıları, Türkiye'nin dünya meyve

üretimi içerisindeki sıralaması, 2001-2004 ortalama dünya üretimi içindeki yeri, dünya ihracatındaki payı

ile Türkiye'nin dünya meyve ihracatına katkısı verilmiştir. Türkiye 5 üründe dünya üretiminde 1. sırada yer almakta iken ihracatta 4 ürüne gerilemektedir.

Dünya kayısı (kurutulmuş) ve fındık (içi) üretiminde olduğu gibi ihracatında da Türkiye'nin hakim ülke olduğu görülmektedir (yaklaşık %80'ini). İncir (kurutulmuş) piyasasının ise %60'ını Türkiye karşılamaktadır. Ayvada da oldukça iyi bir konumda yer almaktadır.

Türkiye'nin, dünya meyve ihracatı içerisinde önemli pay aldığı diğer ürünler; incir, kiraz, limon, altıntop, mandarin, keçiboynuzu ve kestanedir. Buna karşın ele alınan dönem başına göre antepfıstığı, badem ve ceviz ihracatında oldukça önemli gerilemeler yaşanmıştır.

Meyve-sebze dünya ticareti diğer tarımsal ürünler ticaretinden oldukça yüksek büyüme göstermiştir. Dünya meyve ticareti yalnızca hacim olarak değil aynı zamanda çeşitler bazında da oldukça genişlemiştir. Günümüzde, dünya meyve üretim ile ticaretini etkileyen unsurların başında yeni çeşit geliştirilmesi gelmektedir. Ayrıca insan ve çevre sağlığını yakından ilgilendiren entegre mücadele tekniklerinin uygulanması önem kazanmaktadır. Bu teknikler kıtalar arasında farklı adlar almış olsa da gelişmiş ülkelerde yaygın olarak kullanılmaktadır.

Bunların yanısıra ambalaj tipi ve materyali ticareti etkileyen bir yapı kazanmıştır. Ambalajların direkt olarak perakende satışa sevk edilebilecek biçimde ve geri dönüşümlü olması tercih edilmeye başlanmıştır (Gündüz, 1997).

Ayrıca, yeni etiketleme sistemleri elma gibi bazı yaş meyvelerin ticaretini etkileyen önemli bir konudur. Ürün üzerinde çeşit, marka ve fiyat kodu bulunması talep edilmeye başlanmıştır. Fiyat kodu (Price-Look-up Code) satış analizi yapılmasında kullanılan bir sistem olarak dikkat çekmektedir (Gündüz, 1997).

Dünya meyve-sebze ticaretinin bir diğer boyutu ise organik ürünlere olan talebin artmasıdır.

Dünya meyve üretiminde ve ihracatında önemli paya sahip ülkelerde üreticilerin örgütlenmiş olduğu görülmektedir. ABD'de çeşitli meyve türleri ile ilgili yetiştirici birlikleri, pazarlama bordları ve

komisyonlar, Yeni Zelanda'da Elma ve Armut Pazarlama Bordu, AB'de üretici birlikleri buna örnek olarak verilebilir. Bu ülkelerde çeşit seçimi ve yetiştirme tekniği açısından bilinçli hareket edilmekte, girdi kullanımı, ambalajlama, etiketleme ve muhafaza belirli standartlar çerçevesinde gerçekleşmekte ve kalite ön plana alınmaktadır. Ayrıca teknolojide yaşanan hızlı gelişmeler ile sezonu uzatmak amacıyla gerçekleştirilen depolama sistemlerinde değişimler yaşanmakta, klasik soğuk hava depolarının yerini son yıllarda kontrollü atmosferli sistemli depoculuğa bırakmaktadır.

Dünya Ticaret Örgütü çerçevesinde ülkelerin tarımsal destekleme miktarı ve yapılarında da değişim yaşanmaktadır. Bununla birlikte gelişmiş ülkelerde ürün pazarını koruma ve geliştirmeye yönelik alternatif politika uygulamaları gündeme gelmektedir. AB ve ABD gibi gelişmiş ülkelerde, çeşitli kuruluşlar tarafından meyve pazarının korunması ve genişletilmesine yönelik politikalar geliştirilmekte ve yürütülmektedir. AB geri çekim ödemeleri, ithal ettiği ürünlerde dönemsel giriş fiyat uygulamaları, gümrük tarifeleri, ihracat desteklemeleri ile Topluluk içi fiyatları düzenleme yoluna gitmektedir. Ayrıca çeşitli programlar ile tüketimi geliştirmeyi ve talep yaratmayı hedeflemektedir. Örneğin AB ve ABD'de uygulanan okul ve kafeterya programları bunların arasında sayılabilir.

Gelişmiş ülkelerde oluşturulmuş olan çeşitli konsey veya birlikler çeşitli meyve türlerinin tüketimi konusunda tüketicileri bilgilendirmekte ve bölgesel markalar (örneğin ABD'de Washington Apple, Yeni Zelanda'da ENZA) yaratma yönünde çalışmalar yapmaktadır.

Bunlarla birlikte, telekomünikasyon, elektronik ve ulaşımda yaşanan teknolojik gelişmeler, diğer ürün gruplarında olduğu gibi meyve sektöründe de önemli açılımlar yaratmıştır. Teknolojide yaşanan gelişmeler ile meyve çeşidi, her mevsim sofralarımızda bulunabilmektedir. Aynı zamanda telekomünikasyondaki gelişmeler ile dünyanın herhangi bir yöresinde üretilen meyve türleri ve içerdikleri besin değerleri öğrenilebilmektedir. Ulaşım alanında yaşanan gelişmeler ile binlerce kilometre uzaklıktaki meyve türleri, perakendeci veya manav tezgahlarında bulunabilmektedir. Ayrıca

gelişen teknolojiler ile internet üzerinde çeşitli alışveriş hizmetleri de yapılabilmektedir. Örneğin, ABD'de elma üreticilerinin kendilerine ait web siteleri bulunmakta, böylelikle doğrudan tüketici ile buluşabilmektedir. Ayrıca, ABD Nüfus Sayımı

Bürosu rakamlarına göre 2003 yılında internet üzerinden yapılan elektronik ticaretin (e-commerce) 54.9 milyar dolara ulaştığı, toplam içerisindeki payının ise %1.6 olduğu ve bu tür ticaretin artış eğiliminde olduğu bildirilmektedir (Miller, 2003).

Çizelge 9. Türkiye'nin Dünya Meyve Dış Ticaretindeki Konumu

Meyveler	A	B	C	D	E	F	G	İhracatta önemli ülkeler
Kavısı (kurutulmuş)	1	79.47	55	109	37.77	78.50	1	Azərbaycan, Fransa, İran, ABD, Hollanda, Güney Afrika, Tanzanya, Almanya, İspanya
Kayısı	1	16.30	69	104	2.51	3.20	5	İspanya, Fransa, İtalya, ABD, Yunanistan, Güney Afrika
Fındık (içi)	1	70.74	50	100	76.36	75.32	1	İtalya, Azerbaycan, Gürcistan, İspanya, Almanya, ABD
Ayva	1	27.37	19	29	0.00	44.24	1	Hollanda, İspanya, Avusturya, İtalya, Romanya, Fransa
İncir (kurutulmuş)	1	24.49	50	83	51.13	56.17	1	İran, İspanya, ABD, Yunanistan, Hollanda, Suriye, Hong Kong, Almanya, Fransa, Avusturya, İtalya
İncir (yaş)	1	38.61	45	67	0.03	35.02	1	Avusturya, Hollanda, İspanya, İtalya, Suriye, Belçika,
Kiraz	1	12.88	66	100	0.00	15.98	2	ABD, Avusturya, Şili, İspanya, Fransa, İtalya, Belçika
Limon	10	4.27	115	127	1.62	10.66	4	İspanya, Arjantin, Meksika, ABD, Güney Afrika, Hollanda, Brezilya, İtalya, Yunanistan, Lübnan, Mısır
Altınop	9	2.62	82	113	0.38	8.40	4	ABD, Güney Afrika, İsrail, Hollanda, Belçika, İspanya
Mandarin	9	2.60	93	127	0.00	7.83	4	İspanya, Çin, Fas, Pakistan, Güney Afrika, Hollanda
Koçiboynuzu	6	7.43	43	68	5.17	6.93	5	Fas, Portekiz, İspanya, İtalya, Avusturya, Cezayir
Kestane	3	4.68	54	88	3.43	8.68	6	Güney Kore, Çin, İtalya, İspanya, Portekiz, Fransa
Portakal	11	2.01	120	158	0.38	3.20	6	İspanya, Güney Afrika, ABD, Yunanistan, Fas, Hollanda, Mısır, Avustralya, İtalya, Arjantin, Lübnan, Brezilya
Şeftali-nektarin	6	3.08	85	125	0.00	2.57	6	İspanya, İtalya, ABD, Şili, Fransa, Çin, Hollanda, Yunanistan, Arjantin
Vişne	3	12.76	18	22	0.47	2.09	7	Macaristan, Sırbistan ve Karadağ, ABD, Almanya, Avusturya, Moldavya, Belçika, İspanya, Fransa
Üzüm	6	5.61	100	169	0.73	2.97	8	Şili, İtalya, ABD, Güney Afrika, Meksika, Hollanda, İspanya, Yunanistan, Hong Kong, Belçika, Arjantin, Avustralya, Brezilya
Antepfıstığı	4	9.75	58	118	42.36	1.16	11	İran, ABD, Hong Kong, Almanya, Luksembourg, Hollanda, Belçika, Suriye, Birleşik Arap Emirlikleri, Çin
Armut	9	2.00	88	156	0.02	0.62	15	Arjantin, Çin, Hollanda, Belçika, ABD, Şili, İtalya, Güney Afrika, İspanya, Fransa, Portekiz
Erik (kurutulmuş)	6	1.07	68	129	0.18	1.20	17	ABD, Şili, Arjantin, Fransa, Çin, Belçika
Erik	8	2.13	83	120	0.00	0.48	18	Şili, İspanya, ABD, Güney Afrika, Hollanda, Fransa, İtalya, Arjantin, Hong Kong, Polonya, Avustralya, Moldavya, Romanya, Macaristan
Badem (içi)	8	2.34	68	127	0.00	0.10	20	ABD, İspanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda, Almanya, Şili, İran, Hong Kong, Fas
Badem	-	-	53	110	4.45	0.04	33	ABD, Suriye, İspanya, Hong Kong, Avustralya, Portekiz, Endonezya, İtalya
Elma	6	4.08	105	179	0.00	0.32	27	Fransa, İtalya, Çin, Şili, ABD, Hollanda, Polonya, Belçika, Güney Afrika, Yeni Zelanda, Arjantin, Moldavya, İran, Brezilya, İspanya
Çilek	8	4.38	74	102	0.00	0.02	28	İspanya, ABD, Meksika, Belçika, Fransa, İtalya, Polonya, Hollanda, Fas, Rusya,
Ceviz	4	8.61	52	102	5.77	0.01	34	ABD, Meksika, Fransa, Şili, Ukrayna, Hollanda, Bulgaristan, Belçika, Çin, Almanya
Muz	47	0.14	111	131	0.0000	0.0003	72	Ekvator, Belçika, Kosta Rika, Kolombiya, Filipinler, Guatemala, ABD, Honduras, Almanya, Panama, Fransa, İtalya

A: Türkiye'nin dünya üretimi sırası (2004)

C: Dünyada ihracatçı ülke sayısı (2003)

E: Türkiye'nin dünya ihracatındaki payı (%) (1961-1965)

G: Türkiye'nin dünya ihracatındaki sıralaması (2003)

B: Türkiye'nin dünya üretimindeki payı (%) (2001-2004)

D: Dünyada ihmalatçı ülke sayısı (2003)

F: Türkiye'nin dünya ihracatındaki payı (%) (2001-2003)

Kaynak: FAO verilerinden yararlanılmıştır.

Ülkemizde de 1995'li yıllarda gelişme gösteren internet kullanımı ile gelecekte bu sürecin yaşanabileceği söylenebilir. Ayrıca küreselleşme sürecinde meyve ve sebze ticaretinin yapısı da değişime uğramıştır. AB'ye üye ülkelerin büyük çoğunluğunda büyük gıda zincirleri toplam meyve-sebze satışlarının %70'ini gerçekleştirmektedir. Bu kanallar ihtiyaçları olan meyve-sebzeyi ise doğrudan üreticiden almayı tercih etmektedirler (Yurtman, 2002).

Dünya genelinde taze meyve-sebze pazarlama sisteminde de önemli değişimler söz konusudur. Katma değer yaratan ürünlere yönelme, aracıları azaltarak pazarlama maliyetlerinin düşürülmesi ve tüketici talebini dikkate alan pazarlama yaklaşımları önem kazanmıştır (Cook, 2003).

4. Sonuç ve Öneriler

Tarımsal ürünler içerisinde meyveler, dünya ve Türkiye'nin dış ticaretinde önemli bir konumdadır. İncelenen dönemde dünya meyve dış ticaretinde gerçekleşen artışın paralelinde Türkiye meyve dış ticaretinde de önemli artışlar olmuştur. Genel bir değerlendirme ile Türkiye meyve ihracat ve ithalat artışı dünya ortalamasının üzerinde yer almıştır. Ayrıca Türkiye meyve ihracatındaki artış, tarımsal ihracatındaki artıştan daha fazladır.

Türkiye dünyada önemli yaş meyve üreticilerinden birisi olmasına karşın dünya ihracatı içindeki payı düşük kalmaktadır. Özellikle 1990'lı yıllarda ülkemiz yaş meyve ihracatında bir durgunlaşmanın, ithalatında ise yüksek bir artışın olduğu gözlenmektedir.

Türkiye'de meyve üretimi miktar itibarıyla önemli olmasına karşın, ihracata konu olan oranı düşüktür. Türkiye ihracatında görülen eksikliklerin temelinde; meyve tarımsal işletmelerin sosyo ekonomik özellikleri, ülke genelinde pazarlama ağında altyapı yetersizliği, üretici ve ihracatçıyı bütünleştiren pazarlamaya yönelik bir örgütlenmenin başlanamamış olması gelmektedir. Dış pazarlama kanallarındaki önemli boşluklarından birisi de ihracatçılar ile ihracat pazarındaki toptancı ve perakendeciler arasındaki doğrudan bağlantı eksikliğidir. Bunun en önemli sonucu ise üretimin dış pazar ile tam bir uyum gösterememesi ve dış

pazar kalite standartlarını kavramada yetersiz kalınmasıdır (Aksoy ve Sargent, 1994).

Bu çerçevede ürün bazında gelişmiş ülkelerdekine benzer üretici birlikleri veya konsey birlikteliğine gidilmesi, markalaşma, entegre mücadele yöntemlerinin (son yıllarda AB ülkelerinde yeni uygulamaya konan İTU-İyi tarım Uygulamaları) uygulanmasına gereken önemin verilmesi, üretim ve ihracatın sürdürülebilirliği açısından önem arz etmektedir. Ayrıca son yıllarda dünyada organik ürünlere yönelik talep artışı, Türkiye meyve üretim potansiyelinin belirli bir kısmının bu yönde değerlendirilmesi açısından oldukça önemlidir. Bunlara ek olarak üretimi gerçekleştirilen meyve türlerinde ulusal ve uluslararası piyasalarda talep dikkate alınmalıdır. Meyve ürünlerinin doğası gereği, yıl boyunca olan talebinin karşılanabilmesinde teknoloji desteğine, soğuk hava deposundan kontrollü atmosferli sistemlere geçilmesi, paketleme tesisi gibi altyapı yatırımlarına gereksinim duyulmaktadır.

Kaynaklar

- Aksoy, Ş., ve Sargent, M.J., 1994. Türkiye Yaş Meyve ve Sebze İhracatı: Avrupa Topluluğu Pazarında Genel Bir Değerlendirme. Tarım Ekonomisi Dergisi, 2(1994): 116-127, İzmir.
- Cook, R.L., 2003. The Evolving Global Marketplace for Fruits and Vegetables. Agricultural Marketing Resource Center, University of California and Department of Agricultural and Resource Economics, University of California, April 2003, 6p., USA.
- FAO, 2005. Food and Agriculture Organization of the United Nations Web Sayfası (<http://www.fao.org>).
- Gündüz, M., 1997. Yumuşak Çekirdekli Meyveler Dünya Ticareti ve Türkiye Açısından Değerlendirme. Yumuşak Çekirdekli Meyveler Sempozyumu (Bildiriler), 2-5 Eylül 1997, Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü, 295-304s., Yalova.
- Koç, D., 2002. Sektör Raporları (Yaş Meyve Sebze Sektörü). İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi Yayınları, www.igeme.org.tr, Ankara.
- Miller, M., 2003. Apple Industry Profile. Agricultural Marketing Resource Center, Iowa State University, August 2003, 8p., USA.

- Öztürk, M., Ergun, M.E., Erkal, S., Pezikoğlu, F., ve Uçar, M., 2003. Türkiye Yaş Meyve Sebze Dış Ticaretinde Görev Alan Kuruluşların Yapısı, Sorunları ve Çözüm Önerileri. Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü Yayınları, Yayın No: 177, Yalova.
- Samson, J., A., 1980. "Tropical Fruits" Tropical Agriculture Series. Longman Group Limited ISBN 0-582-46032-8, ABD.
- Storey, W., B., 1969. Recent Developments in Tropical Fruit Crops. Proc. Fla. State Hort. Soc., 82, 333-9, Miami, ABD.
- Yurtman, A., 2002. Türkiye ve AB'de Sebze-Meyve Toptancı Halleri Sistemi. İstanbul Ticaret Borsası Yayınları, 65s., İstanbul.